

Suomen perustuslaki ja Locken oppi¹

TAPANI TURKKA

Tämän esityksen lähtökohtana on se käsitys, että 1.3.2000 voimaan astunut Suomen perustuslaki on valtio-opillisen tutkimuksen aiheena ja materiaalina poikkeuksellisen rikas asiakirja. Näin on erityisesti silloin, kun sen tarkastelussa huomioidaan kansallisten pyrkimysten ohella laajemmat kansainväliset kehityskulut. Tältä perusta Suomen perustuslaki nähdäänkin tässä esityksessä tulokseksi kahdenlaisista pyrkimyksistä. Yhtäältä kysymys on valtiollisen vallankäytön järjestelmän kehittämistä siten, että se aiempaa suoraviivaisemmin mahdollistaisi kansan vaaleissa ilmaiseman tahdon välittymisen valtiolliseen vallankäyttöön ja toteutumisen siinä. Tällä pyrkimyksellä on pitkät perinteet Suomessa ja modernin valtion historiassa yleisemminkin. Sen perustana on Locken oppi poliitisesta vallasta ihmisten suostumukselle perustavana valtana.²

Toisaalta Suomen perustuslaki ilmentää pyrkimyksiä, jotka ovat varsinaisesti ominaisia vasta omalle ajallemme ja nähtävissä olevalle tulevaisuudelle. Kysymys on Suomen kurottautumisesta mukaan globalisoituvan maailman prosesseihin. Suomen perustuslaissa mainitut pyrkimykset ilmevät kahden eri perustuslaki-konseption muodossa. Niistä toinen on moderni perustuslakikäsitelmä, toinen on tälle ajalle ominainen perustuslakikonseptio. Suomen perustuslaki sisältää nämä molemmat aspektit, ja on niiden kooste. Tältä pohjalta muodostuu kysymys siitä, mitä tämä kooste sisäl-

tää, millä tavoin se on kokonainen ja minkälaisia merkityksiä siihen liittyy esimerkiksi Locken opin valossa? Näihin kysymyksiin vastaaminen on tavoitteenani tässä esityksessä.

Esitykseni jakautuu siten, että tarkastelen ensin Suomen perustuslakia modernina perustuslakina ja sen jälkeen tälle ajalle ominaisena perustuslakina. Tämän jälkeen kysyn, mitä Suomen perustuslaki on kokonaisuutena. Lopuksi esitän yhden huomion Suomen perustuslaista Locken opin pohjalta.

Suomen perustuslaki modernina perustuslakina

Kun Suomen perustuslaki asetetaan tarkasteltavaksi modernina perustuslakina, on silloin kysymys keskeisten valtioelinten toimivallasta, niiden keskinäisten suhteiden järjestämisen tavasta, kansalaisten ja valtion suhteesta sekä kansalaisten perusoikeuksista. Moderni perustuslaki on siten valtiosääntö, joka tarjoaa muodollis-juridiset puitteet valtiolliselle vallankäytölle.³ Tässä katsannossa Suomen valtiosäännön erityispiirteenä on pidetty hallitusvallan käytön kaksihuippuisuutta. (Paloheimo 2001, 88, Anckar 2000, 10–11) Hallitusvallan käyttö on ollut jaettuna presidentin ja eduskunnan luottamuksen varassa toimivan valtioneuvoston kesken. Tässä dualismissa tasavallan presidentti on ollut perinteisesti vahvempi osapuoli erityisesti II maailmansodan jälkeisenä aikana 1980-luvulle

¹ Kirjoitus perustuu tekijän esitelmään Tieteen päivillä 2005.

² Opin esityksenä ks. Locke 1988 (1690).

³ Ks. esim. Saraviita 2001, 105–108; Jyränki 2000, 38–40. Modernin perustuslain käsitteestä ja historiasta yleisemmin ks. Tully 1995, 62–70; Böckenförde 1991 A, 42–44.

asti tavalla, joka eräissä tapauksissa on ollut vaikeasti yhteen sovittavissa valtiosäännön kirjaimen, joskus jopa sen hengen kanssa. Luonnehdinnat Suomen valtiosäännön määrittelemästä vallankäytön järjestelmästä presidiaalisena, semipresidiaalisena tai puoliparlamentaarisena järjestelmänä ovat luonnollisia heijastumia tästä (luonnehdintoina ks. esimerkiksi Nousiainen 2001; Paloheimo 2001; Anckar 2000; Jansson 1992, 20. Yleisemmin ks. von Beyme 1999, 51–59).

Mainitussa suhteessa Suomen perustuslaki merkitsee huomattavaa muutosta. Perustuslaissa tämä ilmenee eduskunnan ja valtioneuvoston valtaoikeuksien huomattavana vahvistamisena presidentin valtaoikeuksien vastaavasti kaventuessa. Kansallisen päätöksenteon osalta merkittäviä muutoksia ovat mm. hallituksen muodostamisen tekeminen eduskuntajohtoiseksi (PL 61 §) ja se seikka, että hallituksen ero on tehty riippuvaiseksi hallituksen omasta pyynnöstä tai eduskunnan valtioneuvostolle osoittamasta nimenomaisesta epäluottamuslausuksesta (PL 64 §). Perustuslaki myös luo monin tavoin edellytyksiä pääministerin poliittiselle johtoselle. Tässä suhteessa merkityksellisiä seikkoja ovat pääministerin korostunut rooli hallituksen muodostamisessa (PL 61 §), valtioneuvoston toiminnassa (PL 66 §) ja EU-asioiden kansallisessa käsittelyssä.⁴

Periaatteellisesti ja käytännöllisesti yhtä merkittävää on, että presidentin oikeus määrätä ennakka-vaalit on sidottu pääministerin perusteltuun aloitteeseen (PL 26 §), ja että presidentin oikeutta jättää vahvistamatta eduskunnan hyväksymä laki on lievennetty (PL 77–78 §). Päätöksenteossa presidentti on 'pääsäännön mukaisesti' sidottu poliittisesti vastuunalaisen valtioneuvoston kantaa.⁵ Hallituksen esityksen antamisessa ja sen peruuttamisessa presidentti on oikeudellisesti sidottu valtioneuvoston kantaan (PL 58 §). Suomen perustuslain vallankäyttöä parlamentarisoiava, valtioneuvoston ja eduskunnan asemaa korostava vaikutus tulee mainituissa muutoksissa ilmeiseksi.

⁴ Pääministerin aseman kuvauksena ks. Paloheimo 2003. Eritoten hallituksen sisäisten valtasuhteiden näkökulmasta ks. Nousiainen 2000, 88–92.

⁵ Viljanen 2003, 1173. Presidentin päätöksenteon itsenäisyydestä ks. Jyränki 2000, 127–129. Presidentin ja valtioneuvoston välisen ristiriidan ratkaisemisen problematiikasta ks. Jyränki 2000, 129–130. Presidentin uuden roolin määrittämisestä ks. Jyränki 2000, 120; Tiilikainen 2003, 220–221; Anckar 2000, 11.

Suhteessa kansalliseen valtiosääntöperinteeseen perustuslaki merkitsee siten siirtymää⁶ kohti sitä normaaliparlamentarismia mukaista käytäntöä, jonka mukaan kansan vaaleissa ilmaisevan kannan tulee ilmetä valtiollisessa päätöksenteossa ilman tarpeettomia pidäkkeitä. (Normaaliparlamentarismista ks. von Beyme 1999, 42–51; Jyränki 2000, 65–66) Ulkopoliittikka, presidentin valta-aseman perinteinen ydinalue, on yhä säilytetty presidenttijohtoisena kuitenkin siten täsmennettynä, että (PL 93.1 §) myös tällä toimintalohkolla presidenttiin kohdistuu yhteistoimintavelvoite valtioneuvoston kanssa.⁷

Entä sitten päätöksenteko Euroopan unionissa; millä tavoin perustuslain vallankäyttöä parlamentarisoiava – tai parlamentarismia ainakin huomioiva – vaikutus ilmenee siinä? Tässä yhteydessä voidaan viitata yhtäältä siihen, että perustuslaissa on luotu mekanismi,⁸ jonka avulla eduskunnalle on pyritty turvaamaan ainakin jonkinlainen mahdollisuus vaikuttaa EU-asioiden kansalliseen valmisteluun.⁹ Toisaalta on merkityksellistä, että EU:ssa tehtävien päätösten kansallinen valmistelu ja siitä päättäminen on irrotettu muusta ulkopoliittikan valmistelusta ja osoitettu valtioneuvoston tehtäväksi (PL 93. 2 §), minkä seurauksena se on saatettu eduskunnan poliittisen kontrollin piiriin. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanoton pohjalta on lisäksi luotu 'autenttinen' tulkinta, jossa korostetaan pääministerin johtosameaa myös tällä ulkopoliittikan lohkokolla.¹⁰

⁶ Viljanen (2003, 1174) kirjoittaa toteutetuista muutoksista, että niiden seurauksena hallitusjärjestelmä 'ainakin toiminnallisesti lähestyy normaaliparlamentarismia', vaikkakaan 'ratkaisevaa askelta normaaliin parlamentaariseen järjestelmään ei ole vielä otettu. Siirtymän kokonaisarvioina ks. myös Nousiainen 2000; Paloheimo 2003, 223–224 ja Jyränki 2000, 29–30.

⁷ Ulkopoliittikan päätöksenteon järjestelmästä ks. Tiilikainen 2003; Viljanen 2003, 1175–1176; Saraviita 2001, 43–51, 54–57; Jyränki 2000, 199–212.

⁸ Mekanismista ks. Viljanen 2003, 1178–1179. Ks. myös Ojanen 2004, 554–557, jonka mukaan (s. 556) mekanismi on ollut 'success story'.

⁹ Eduskunta käsittelee ehdotukset säädöksiksi tai sopimuksiksi, joista päätetään Euroopan Unionissa, ja jotka muutoin kuuluisivat eduskunnan toimivaltaan (PL 96.1). Suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan keskeisestä asemasta EU-asioiden käsittelyssä ks. Ojanen 2004, 556–557; Viljanen 2003, 1177–1178.

¹⁰ Tulkinnasta ks. Tiilikainen 2003, 216; Viljanen 2003, 1175. Ulkopoliittikan päätöksentekojärjestelmän käytännön toimivuuden arviona ks. Ojanen 2004, 548–550.

Suomen perustuslaki tälle ajalle ominaisena perustuslakina

Kun Suomen voimassa olevaa perustuslakia on edellä tarkasteltu modernina perustuslakina, on se tullut esille muodossa, joka ainakin jossain määrin on yleisesti tunnettu. Keskeisten valtioelinten valtaoikeudet, niiden tekemiset ja tekemättä jättämiset, samoin kuin niiden keskinäisten toimivaltasuhteiden kehityspiirteet, muodostavat huomattavan osan tiedotusvälineiden päivittäisestä uutistarjoannasta. Kun tiedotusvälineet raportoivat ja kommentoivat valtiollisen vallankäytön tapahtumista ja kehityspiirteistä, ne päivittävät samalla valtiosääntöisen ymmärryksen Suomen perustuslaista kansalaisten yhteisenä ymmärryksenä. Se on tiedon ja mielikuvien yhdistelmä. Kun näin tapahtuu, tietoisuus Suomen perustuslaista uusiutuu sellaisena kuin sitä on kehitetty ja ylläpidetty tässä maassa viimeistään 1860-luvulta lähtien.¹¹ Valtiosääntönä Suomen perustuslailla on vankka perusta yleisessä mielipiteessä. Perinteinen valtiokeskeys ja vahvan valtiollisen johtajuuden traditio tuovat asiaan omaan lisänsä.

Kun kysymys on perustuslain siitä aspektista, josta edellä olen todennut, että se on varsinaisesti ominainen vasta omalle ajallemme ja että siinä Suomi kurottautuu mukaan globalisoituvan maailman keskeisiin prosesseihin, asianlaita on silloin toisin. Puheena olevasta perustuslain aspektista on Suomessa käyty lähinnä vain akateemista keskustelua, ja tällöin ennen muuta oikeustieteilijöiden piirissä. Tähän on useita syitä, joista vähäpätöisin ei liene se, että kyseessä on väistämättä varsin uusi asia. Vaikkakin globalisaatiolla on pitkät historialliset juuret,¹² on se omalle ajallemme ominaisessa muodossa saanut ilmaa siipiensä alle varsinaisesti vasta muutaman viime vuosikymmenen aikana. Globalisaation käsittekin on yleistynyt yleiseen käyttöön vasta 1980-luvulta lähtien. (Väyrynen 1998, 9) Tässä tilanteessa on luonnollista, että tälle ajalle ominainen perustuslaki on paitsi vähemmän tunnettu myös vaikeasti mielletävissä perustuslaiksi. Siksi on kysyttävä, mikä on tälle ajalle

ominainen perustuslaki, ja miten se sisältyy Suomen perustuslakiin.

Lähtökohdaksi on tällöin otettava se, että globalisaatio tarkoittaa sellaisia prosesseja, joissa ainakin talous, politiikka ja kulttuuri alkavat irrottautua ja mahdollisesti jopa itsenäistyä valtion kontrollista. (Held ym. 2000, 14–16; Väyrynen 1998, 9–12) Kuten mm. Raimo Väyrynen on esittänyt, tämä prosessi on ilmeisen peruuttamaton, ja sellainen että valtiot voivat vastustaa sitä vain omaksi vahingokseen. (Väyrynen 1998, 12, 148; Held ym. 2000, 27) Tämän seurauksena on, että globalisoinnista on johtunut muutospaineita modernin valtion perinteisille toimintatavoille.

Valtiokeskeisessä järjestelmässä valtiot saattoivat niin tahtoessaan katkaista tavaroiden, ihmisten ja ajatusten liikkeen rajoilleen, ja muutoinkin järjestää sisäiset asiansa ja ulkosuhteensa niin kuin ne hyväksi näkivät. Globalisoituvassa maailmassa, jossa tapahtuminen ylittää ja läpäisee valtioiden rajat, tämä ei kuitenkaan ole enää mahdollista. Globalisoituvaa maailmaa edellyttää vakautta ja ennakoitavuutta rajojen jatkuvan ylittämisen mahdollistumiseksi. (Beck 1999, 177–178; Väyrynen 1998, 12) Tässä suhteessa suvereenin valtion roolin mukainen toiminta olisi mahdollinen häiriötekijä. Siksi valtiot ovat joutuneet omaksuma uuden roolin globalisaation mahdollistajina.¹³

Tässä ominaisuudessa valtiot ovat sopeuttaneet kansalliset instituutionsa, toimintatapansa, tavoitteensa ja arvonsa globalisoinnista tarkoitaviin ja siitä johtuviin vaatimuksiin. Tämän ne ovat tehneet siten, että ne ovat hyväksyneet vallankäytölle sellaisia pidäkkeitä, joiden seurauksena ne tavoittelevat – kansallisista eroavuuksista ja vaihtelevista huolimatta – perimmiltään yhtä ja samaa, ja tekevät tämän samankaltaisin menettelytavoin.

Tätä tavoitetta palvelevat globaalisti pätevät periaatteet, säännöt ja menettelytavat. Valtioiden rajat ylittävässä ja läpäisevässä trans-nationaalissa kanssakäymisessä (ks. Risse-Kappen 1995, 3–33), ne ilmenevät asiakohtaisina hallintajärjestelminä, regiimeinä.¹⁴ Tällaisia ovat mm. ympä-

¹¹ Modernin valtio- ja perustuslaki tietoisuuden läpimurrosta 1800-luvun Suomessa ks. Jussila 1987, erit. s. 49–53, 59–102. Modernin perustuslakikäsitteiden murtautumisesta yleiseen tietoisuuteen ja julkiseen keskusteluun Suomessa ks. Jussila 1987 erit. s. 103–107 ja Jyränki 1989, 418–423.

¹² Globalisaation historiasta ks. Held ym. 2000, 16–21; Väyrynen 1998, 16–63; Holton 1998, 21–49.

¹³ Valtion roolista globalisaation mahdollistajana ks. Held ym. 2000, 444–452; Väyrynen 1998, 149–156.

¹⁴ Kansainvälinen regiimin Krasner (1983, 186) määrittelee joukoksi 'implicit or explicit principles, norms, rules, and decision-making procedures around which actors' expectations converge in a given area of international relations'. Krasner (Ibid.) jatkaa, että '(p)rinciples are beliefs of fact, causation, and rectitude. Norms are standards of be-

ristoregiimit (esimerkkinä ks. Breitmer 1997; Peterson 1997), kansainvälisen kaupan regiimit (ks. Weiler 2001; Weiler 2000) ja ihmisoikeusregiimit (ks. Forsythe 2002; Robertson and Merrills 1996). Nyt esillä olevan aiheen kannalta on keskeistä, että regiimit eroavat toisistaan ratkaisevasti sen suhteen, minkälaisen oikeudellisen velvoittavuuden ne ovat saavuttaneet, ja missä määrin niillä on organisatorista ja toiminnallista itsenäisyyttä valtioista.

Tässä yhteydessä voidaan Sandholtzin ja Stone Sweetin (2004, 238–244) esitystä seuraten todeta, että useimmat regiimit ovat toiminnalliselta ja organisatoriselta kapasiteetiltaan suuresti riippuvaisia regiimin muodostavista valtioista, ja että niiden normit ovat joko informaalisia ja täsmentymättömiä tai muutoin vain heikosti velvoittavia. Tämän ohella on kuitenkin regiimejä, joilla on huomattavaa organisatorista ja toiminnallista autonomiaa, ja joiden normit ovat formaaleja, täsmällisiä ja oikeudellisesti sitovia.¹⁵ Puheena olevat regiimit eivät ainoastaan valvo normiensa noudattamista, sillä niillä on kapasiteetti normien vastaisten toimien rankaisemiseen ja sanktioiden täytäntöönpanoon. Tällaisia regiimejä ovat esimerkiksi WTO:n muodostama kansainvälisen kaupan regiimi ja Euroopan ihmisoikeusregiimi.¹⁶ Asiakohtaiset globaalit regiimit ilmaisevat siten toimintalohkojen eriasteista itsenäistymistä valtioista. Toimintalohkojen itsenäistyminen valtiosta on, jos mikä, se kehityskulku, mikä on ollut ominaista omalle ajallemme.¹⁷ Eräissä tapauksissa regiimeillä on jopa omat konstituutiossa, joille on kuitenkin ominaista se, että niihin liitetään yleensä lainausmerkit; regiimeiltä katsotaan puuttuvan riittävä oikeudellinen

velvoittavuus ja toiminnallinen autonomia konstituutioksi.¹⁸

Kansallisella tasolla on tapahtunut samaa tarakoittava prosessi kuitenkin siten, että siihen liittyy tärkeä lisäpiirre. Myös valtiot ovat omaksuneet toimintansa ja vallankäyttönsä ohjenuoraksi joukon globaalisti päteviä periaatteita, sääntöjä ja menettelytapoja,¹⁹ jotka ne ovat myös sisällyttäneet omiin lainsäädäntöihinsä. Eräissä tapauksissa tämä on merkinnyt samalla sitä, että valtiot ovat sisällyttäneet lainsäädäntöönsä tälle ajalle ominaisen perustuslain. Näin on tapahtunut niissä tapauksissa, joissa valtiot ovat katsoneet, että kaikkien muiden lakien ja toimenpiteiden tulee olla sisällöllisesti yhdenmukaisia mainittujen globaalien periaatteiden, sääntöjen ja menettelytapojen kanssa. Tälle ajalle ominainen perustuslaki voidaan näin abstraktisti luonnehtia James Tullyn konstituutio määritelmän pohjalta joukoksi

'supreme or 'essential' principles, rules and procedures to which other laws, institutions and governing authorities within the association are subject'.²⁰

behaviour defined in terms of rights and obligations. Rules are specific prescriptions or propositions for action. Decision-making procedures are prevailing practices for making and implementing collective choice'. Krasner (1983, 187) kirjoittaa myös, että '(p)rinciples and norms provide the basic defining characteristics of a regime', ja että (188) 'changes in principles and norms are changes of the regime itself'. Regiimin käsitteestä laajemmin ks. Hasenclever, Mayer, Rittberger 2002, 1–11; Young 1997, 277–280, 283.
¹⁵ Regiimien juridisoitumisesta ks. Sandholtz and Stone Sweet 2004, 238–247; Abbott 2000.

¹⁶ WTO:n regiimistä ks. Weiler 2000; Sandholz and Stone Sweet 2004, 249–256. Euroopan ihmisoikeusregiimistä ks. Viljanen, Jukka 2003, 3–24; Forsythe 2002, 110–128.

¹⁷ Regiimien ja valtion suhteesta ks. Held ym. 2000, 424–444; Young 1997, 279–284.

¹⁸ Esimerkkinä ks. Weilerin (2001, 202–203, 230–231; 2001 A, 4) kriittistä kantaa. Toisin asian esittää esim. Stone (1994), joka kirjoittaa (s. 448), että '(a)lthough most international regimes are probably not constitutional, there is nothing inherent in the notion of an international regime which can exclude constitutionalization.' Stonen mukaan näin on eritoten multilateralismin käsitteen tarkoitamisissa olosuhteissa, joille ominaiseksi hänen näkee (s. 465) Ruggien määritelmää lainaten 'an institutional form that coordinates relations among three or more states on the basis of generalized principles of conduct (...) without regard to the particularistic interests of the parties or the strategic exigencies that may exist in any specific occurrence'.

¹⁹ Ks. esimerkiksi Held ym. 2000, 70–74; Väyrynen 1999, 30–35, 39–42.

²⁰ Tully 2002, 205. Ks. myös Tully 1999, 99–103, 183–212. Vrt. Stone 1994, 444, 446–447. Tully (2002, 205) kirjoittaa myös, että laajemmassa merkityksessä perustuslaki 'includes 'the rule of law', the system of laws, rules, norms, conventions and procedures which govern the actions of all those subject to it'. Puheena olevassa katsannossa '(t)he principle of constitutionalism (or the rule of law) requires that the exercise of political power in the whole and in every part of any *constitutionally* legitimate system of political, social and economic cooperation should be exercised in accordance with and through a general system of principles, rules and procedures, including procedures for amending any principle, rule or procedure'.

Tältä perustalta on kysyttävä, mikä saattaisi olla mainitunkaltainen periaatteiden, sääntöjen ja menettelytapojen kooste? Mikä siis saattaisi olla sellainen periaatteiden, sääntöjen ja menettelytapojen kooste, joka ulottuu usealle elämänalueelle – talouteen, politiikkaan ja kulttuuriin esimerkiksi – ja johon nähden muiden oikeudellisten normien tulee olla sisällöllisesti yhteneviä? Tähän voidaan sanoa, että kysymys on ihmisoikeuksista.²¹ Niistä ilmenevät ne olennaisimmat periaatteet, säännöt ja menettelytavat, joiden mukaista valtion vallankäytön on tänä päivänä oltava.²² Suomen perustuslakiin ihmisoikeudet sisältyvät perusoikeuksina siinä muodossa, minkä ne saivat vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa.²³

Kuinka sitten on mahdollista, että ihmis- ja perusoikeuksilla voi olla mainittu merkitys? Tähän voidaan sanoa, että kysymys on perusoikeuksien kaksinaisesta luonteesta. Yhtäältä ne ilmaisevat niitä (perus) oikeuksia, jotka Suomen valtio takaa jokaiselle täällä vakinaisesti asuvalle ihmiselle.²⁴ Toisaalta perusoikeudet ovat periaatteita, jotka ilmaisevat yhteiskunnan ja valtion kehittämisen suhteen tehtyä arvo- ja periaateratkai-

sua.²⁵ Tässä viimeksi mainitussa suhteessa perusoikeudet muodostavat Suomen perustuslaissa sen aspektin, jota kutsun tälle ajalle ominaiseksi perustuslaiksi. Vallankäyttö on materiaalisesti sidottu perusoikeuksien ilmaisemien periaatteiden ja menettelytapojen sisällön toteutumiseen; vallankäyttö on tämän sisällön konkretisointia²⁶ mitä erilaisimmilla elämänalueilla.²⁷

Koko perustuslaki

Tämän esityksen alussa, olen esittänyt että Suomen perustuslaki on tulos kahdesta erilaisesta pyrkimyksestä ja niitä ilmentävistä perustuslakikonseptioista. Nyt olemme nähneet, mitä olen tällä seikalla tarkoittanut. Mainitun kaksinaisuuden seurauksena on, että Suomen perustuslaista voidaan esittää hyvinkin voimakkaasti toisistaan poikkeavia käsityksiä useiden kysymysten osalta. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset siitä, mitä Suomen perustuslain valossa on ymmärrettävä vallaanjoalla, parlamentarismilla, konstitutionalismilla ja demokratialla. Luonteeltaan nämä kysymykset ovat sellaisia, että niihin esitetyt vastaukset omaavat usein yleisempääkin mielenkiintoa, joissakin tapauksissa jopa käytännöllistä merkitystä. Tätä seikkaa ilmentävät esimerkiksi ne näkökohdat, mitä viimeaikaisessa keskustelussa on esitetty tuomioistuinten oikeudesta tutkia niiden kulloinkin ratkaistavana olevaan asiaan soveltuvan lain perustuslainmukaisuutta.²⁸

Tässä yhteydessä on yhtäältä todettu, että mainittu tuomioistuinten oikeus vaarantaa valtioelinten välisen vallaanjoon, ja että se on ongelmallinen

²¹ Ihmisoikeuksista ks. Dunne & Wheeler, 1999, 1–7; Alexy 1998, 246–254; Robertson and Merrills 1996, 1–24. Ihmisoikeuksien historiasta ks. Donnelly 1999, 71–78, 88–91.

²² Heldin ym. (2000, 69) tavoin voidaan yleisesti sanoa, että alueellisessa ja kansainvälisessä oikeudessa on tapahtunut 'a gradual shift – albeit unevenly experienced and reinforced – away from the principle that state sovereignty must be safeguarded irrespective of its consequences for individuals, groups and organizations. Respect for the autonomy of the subject, and for the extensive range of human rights, creates a new set of ordering principles in political affairs which can delimit and curtail the principle of effective state power'. Held jatkaa (Ibid.), että '(t)hese developments are indicative of an alteration in the weight granted, on the one hand, to claims made on behalf of the state system and, on the other hand, to those made on behalf of an alternative organising principle of world order, in which unqualified state sovereignty no longer reigns supreme'. Samasta siirtymästä ks. myös Donnelly 1999, 85–88, 91–96; Rosas 1995 erit. 66–71, 74–75.

²³ Ihmisoikeuksien muuntumisesta perustuslaissa perusoikeuksiksi, ks. Alexy 1998, 249–251, 259–262. Suomen perusoikeusjärjestelmän kokonaisuutensa ks. Saraviita 1998. Perusoikeusajattelun muutoksesta Suomessa ks. Lämsineva 2002, 53–68.

²⁴ Saraviita 1998, 80–83. Tässä yhteydessä on huomattava, että (Saraviita 1998, 83–85) perusoikeuksien suoja kattaa myös yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt.

²⁵ Perusoikeuksista objektiivisina periaatenormeina ks. Böckenförden (1991, 175–191) painokkaan kriittistä ja valaisevaa esitystä. Ks. myös Alexy 1990; Grimm 1991, 227–234; Donnelly 1999, 81–82. Suomen lainsäädännön osalta problematiikasta ks. esim. Hallberg 2004, 84; Tuori 2003, 936–940; Lämsineva 2002, 92–99; Saraviita 1998, 68.

²⁶ Vallankäytöstä perusoikeuksien konkretisointina ks. Böckenförde 1991, 185–191; Alexy 1998, 253–254.

²⁷ Perusoikeuksien toteutumisesta yksilön ja valtion vertikaalisissa suhteissa ja yksityisten ihmisten välissä horisontaalisissa suhteissa ks. Böckenförde 1991, 167–175; Alexy 1998, 260. Problematiikasta Suomen lainsäädännön osalta ks. Tuori 2003; Jyränki 2000, 288–289; Saraviita 1998, 86–88.

²⁸ Perustuslain ensisijaisuus säännöksestä (PL 106 §) ja sen merkityksestä ks. Tuori 2003, 928–940; Saraviita 2001, 35–42; Viljanen 2003, 1180–1183; Jyränki 2000, 265–270; Saraviita 1998, 61–62; Karapuu 1999, 872–877.

myös demokratian kannalta. (Husa 2003, erit. 1180–1183) Tähän on vastattu toteamalla, että myös demokratia- ja vallanjakokäsitysten ajanmuokaus on asetettava arvioitaviksi perusoikeuksien näkökulmasta. (Länsineva 2004, 280) Muutaman vuosikymmenen takaa juontuvat näkemykset eivät enää välttämättä vastaa niitä vaatimuksia, jotka johtuvat uudesta perustuslaista, erityisesti sen perusoikeussäännöstöstä (Länsineva 2004, 281).

Yhtäältä siis katsotaan, että kun arvioidaan perustuslakiin sisältyvää uutta ainesta, on se tehtävä perinteisen valtiosääntökäsityksen perspektiivissä. Toisaalta esitetään täysin päinvastaista. Arvioinnin lähtökohdaksi on asetettava uusi perustuslaillinen todellisuus; perityt käsitykset ja toimintatavat on suhteutettava siihen. Esitetyt näkökohdat tuomioistuinten oikeudesta tutkia tapauskohtaisesti lakien perustuslainmukaisuutta viittaavat erilaisiin pyrkimykseen: toinen puhuu jatkuvuuden puolesta, toinen viittaa enemmän uuden alun suuntaan. Tällaisina esitetyt näkökohdat rakentavat toisistaan poikkeavia käsityksiä Suomen perustuslaista, eivätkä ne välttämättä kohtaa toisiaan. Tälle seikalle on luonnollinen perustansa siinä, että Suomen perustuslaki on, kuten olen esittänyt, kooste kahdesta erilaisesta pyrkimyksestä ja niitä ilmentävistä perustuslakikonseptioista. Keskustelu perustuslaista näyttää siten uusivan ja ylläpitävän tätä kaksinaisuutta.

Tältä pohjalta on luonnollista kysyä, mitä Suomen perustuslaki on kokonaisuutena?²⁹ Kysymys on tässä perustuslakiin sisältyvien aspektien suhteesta, siitä, kumpi niistä on merkitykseltään primaari. Tätä on kysyttävä myös siksi, että muutoin perustuslaki olisi pelkkä mahdollisuusrakenne, joka yhdessä tilanteessa tarkoittaisi yhtä ja toisessa tilanteessa toista – aina sen mukaan, kumpaa aspektia haluttaisiin korostaa. Tällaisena perustuslaki olisi paitsi epävakauden myös poliittisten kiistojen lähde ja niiden kohde. Tämä on luonnollisesti vastoin perustuslain funktiota, ymmärrettiinpä se sitten modernina perustuslakina tai enemmän vasta tälle ajalle ominaisena perustuslakina. Molemissa konseptioissa perustuslaki on valtiollista vallankäyttöä säätelevä ylimmän asteinen oikeudellinen normisto, jonka erityisaseman takeena on sen vaikeutettu säätämisjärjestys. Samalla ne kuitenkin ovat sitä eri tavoilla, toinen valtiollisen vallankäytön puitteiden formaalina määrittymisenä, toi-

nen kaikkea julkista vallankäyttöä säätelevänä välittömästi sovellettavissa olevana ylimmänasteisena oikeudellisena normistona.

Esitetyn kysymyksen osalta keskeistä on se, tunnustetaanko perusoikeuksille Suomessa todellakin se merkitys, että ne sisältävät perustuslaissa valtion ja yhteiskunnan kehittämistä tarkoittavan arvo- ja periaateratkaisun.³⁰ Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota vain yhteen seikkaan, lainsäätäjän ilmaisemaan kantaan. Sen valossa asiaan on vastattava myönteisesti. Jo hallituksen esityksestä perusoikeusuudistukseksi voimme nimittäin lukea, että

’kun perusoikeudet ilmaisevat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä perusarvoja, ei voida pitää riittävänä, että niiden vaikutus koskee vain yksilön ja valtion välisiä suhteita, vaan perusoikeuksien vaikutuksen tulee säteillä koko yhteiskuntaan’.³¹

Tässä valossa on ilmeistä, että lainsäätäjän kansanosassa perusoikeudet muodostavat ydinosan Suomen perustuslaissa. Esillä olevan aiheen kannalta tämä merkitsee sitä, että Suomen perustuslaissa tälle ajalle ominainen aspekti on primaari. Koko perustuslaki on nähtävä sen valossa. Kun näin tapahtuu, silloin perustuslaki tulee ymmärrettäväksi lainsäätäjän tavoittelemalla tavalla.

Suomen perustuslaki ja Locken oppi

Kun nyt on muodostettu käsitys siitä, mitä Suomen perustuslaki on kokonaisuutena, voidaan perustuslaki asettaa myös arvioitavaksi. Tämä voidaan luonnollisesti tehdä mitä erilaisimmista näkökulmista, mutta tässä teen sen Locken opin pohjalta. Kuten edellä olen jo todennut,³² Locken oppi on systemaattinen esitys sellaisesta vallasta, jonka perusta on yksinomaan ihmisten suostumuksessa.

³⁰ Kysymyksen merkityksestä ks. Tuori 2003, 928–929; Jyränki 2000, 288–289.

³¹ HE 309/1993 vp, 29. Samasta hallituksen esityksestä saatamme myös lukea, että (s. 75) ’(j)ulkiselle vallalle asetettu perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamisvelvollisuus koskee myös oikeuksien toteutumista yksityisten keskinäisissä suhteissa. Käytännössä velvoite kohdistuu lähinnä lainsäätäjään, jonka tehtävänä on täsmentää yleisellä tasolla ilmaistua perusoikeutta niin, että sen vaikutus ulottuu myös yksityisiin suhteisiin’.

³² Ks. edellä s. 154. Locken opin rajoista aikakaudet läpäisevän historianprosessin kontekstissa ks. Turkka 2000, 119–123; Turkka 2004.

²⁹ Ilmaisusta ks. PeVM 10/1998 vp, 5; PeVM 16/1994 vp, 7; Jyränki 2000, 26–28, 266.

Suomen perustuslaki sisältää kuvauksen tällaisesta vallasta valtion muodossa. Perustuslaki myös korostaa tämän aspektin merkitystä parlamentarismin vahvistamisen muodossa. Perustuslain kokonaisuudessa se kuitenkin näyttäytyy merkitykseltään problematisoituneena, sillä valtiollinen vallankäyttö on nyt perusoikeuksien rajaamaa. Tämän seurauksena on, että Locken opin näköala perustuslakiin on kriittinen. Kysymys on nyt siitä, millä tavoin se on sitä.

Locken oppi mahdollistaa luonnollisesti perustuslain arvioimisen monen kysymyksen osalta. Tässä yhteydessä huomion kohteena on tälle ajalle ominaisen aspektin ensisijaisuus. Mitä se oikein merkitsee? Tähän voidaan sanoa, että se tarkoittaa yksilön asettamista etusijalle kaikessa valtion vallankäytössä, sillä tälle ajalle ominaisessa perustuslaissa on kysymys ihmis- ja perusoikeuksista. Ne ovat puolestaan oikeuksia, jotka kuuluvat ihmiselle yksilönä. (Ks. esim. Alexy 1998, 246–248; Donnelly 1999, 80–82, 85–88, 96–100) Perustuslakiin sisältyvän arvo- ja periaateratkaisun seurauksena on siten se, että yhteiskunnan ja valtion kehittäminen on yksilökeskeistä. Se tapahtuu yksilön perusoikeuksien turvaamisena. Mitä tämä merkitsee Locken opin valossa?

Locken oppi on yhteiskuntakeskeinen. Primaarin huomion kohteena siinä ovat ihmiset yhteiskunnan jäseninä. (Tully 1980, 11, 49; Turkka 2000, 89–91) Ihmisen olemisen ja hänen tekemistensä perustana ovat positiiviset, pysyvät ja tunnetut lait. Ihmisen tekemisiä arvioidaan vain niiden pohjalta.³³ Tässä katsannossa se seikka, mitä ihminen on yksilönä, on toissijaista. (Ks. Locke II, Chapter. II, § 4 ja Chapter VII, § 54) Suomen perustuslaissa otetaan nyt etäisyyttä tähän Locken ajatukseen; perustuslaissa tehty arvovratkaisu merkitsee siirtymää yhteiskuntakeskeisyydestä yksilökeskeisyyteen.

Yksilön asettaminen etusijalle merkitsee kuitenkin myös muuta. Locken opissa poliittinen valta konstituoituu yhteiskunnan muodostumisen prosessissa, ja se saattaa toteutua vain yhteiskunnan kontekstissa.³⁴ Poliittista valtaa käytetään vain yh-

teiskunnan jäsenten hyväksi ja heidän omaisuutensa turvaamiseksi. (Locke, II, Chapter XV, § 171) Modernin valtion historiassa nämä ajatukset on toteutettu mitä erilaisimmin keinoin ja muodoin.³⁵ Tälle ajalle ominaisen perustuslakikonseption ensisijaistaminen Suomen perustuslaissa merkitsee etäisyyden ottoa myös tästä lockelaisesta perinteestä.

Tältä perustalta voidaan sanoa kokoavasti, mitä tälle ajalle ominaisen aspektin asettaminen etusijalle perustuslaissa merkitsee. Locken opin valossa voidaan sanoa, että se merkitsee näköalaa, jossa ihmisten väliset suhteet ja vallankäytön muodot muodostuvat uudelta pohjalta. Tässä merkityksessä Suomen perustuslaki on nähtävissä enemmän kokonais- kuin osittaisuudistukseksi. Tähän on aiheellista lisätä kaksi näkökohtaa.

Ensiksikin on huomattava, että etäntymisessä yhteiskunnan ja poliittisen vallan ensisijaisuuden perinteestä³⁶ – sitä tarkoittavan näköalan avautumisessa –, ei ole kysymys vain suomalaisesta ilmiöstä. Kyse on maailman laajuudesta ilmiöstä, globalisaatiosta, johon Suomi tulee mukaan täydellä voimalla varsin myöhäisessä vaiheessa, varsinaisesti vasta 1990-luvulla.³⁷ Etäisyyden otto yhteiskunnan ja poliittisen vallan ensisijaisuuden perinteeseen ilmaisee Suomen kurottautumista tähän prosessiin perustuslain tasolla. Ilmiön laaja-alaisuus osoittaa myös sen, että puheena olevalle siirtymälle on poikkeuksellisen mittavat syyt. Se, mitä nämä syyt perimmiltään ovat, on toinen asia.

Toiseksi voidaan todeta, että kysymys Locken opin ja tälle ajalle ominaisen perustuslain yhteensovittamisen mahdollisuudesta on avoin kysymys. Niin on myös se seikka, miltä perustalta yhteensovitus on mahdollinen.³⁸

³⁵ Modernin, parlamentarismin periaatteiden nojalla hallitun valtion historiasta aikakausimuodostumien historiana ks. Turkka 2000, 119–123.

³⁶ Teemaan liittyvinä tärkeinä puheenvuoroina ks. esim. Böckenförde 1991, 191–199; Grimm 1991; Kahl 2004.

³⁷ Tässä suhteessa tärkeitä ratkaisuja ovat mm. Suomen liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen (v. 1990), perusoikeuslainsäädäntö (v. 1995) ja liittyminen Euroopan Unioniin (v. 1995). Ratkaisuista ja niiden vaikutuksista ks. Ojanen 2004, 531–544; Tuori 2003, 921–925; Viljanen 1996.

³⁸ Kysymyksen kannalta tärkeinä tutkimuksina ks. esim. Tierney 2002 erit. 405–406; Tierney 1997, passim; Tully 1993, esim. 281–314;

³³ Yhteiskunnan jäsenyyden käsitteestä Locken ajattelussa ks. Locke II, Chapter. VII, § 87–89. Yhteiskunnan jäsenyyden merkityksestä ks. Locke, II, Ch. IX, § 123–131.

³⁴ Yhteiskunnan ja poliittisen vallan yhteydestä Locken ajattelussa ks. Locke, II, esim. Ch. XV, § 171. Analyysinä ks. Turkka 2000, 97–107.

LÄHTEET

- Abbott, Kenneth W., Robert Keohane, Andrew Moravcsik, Anne-Marie Slaughter, and Duncan Snidal (2000): 'The Concept of Legalisation', *International Organisation*, Vol. 54, No. 3, 401–419.
- Alexy, Robert (1990): 'Grundrechte als subjektive Rechte und als objektive Normen', *Der Staat*, Vol. 29, No. 1, 49–68.
- Alexy, Robert (1998): 'Die Institutionalisierung der Menschenrechte im demokratischen Verfassungsstaat', in Stefan Gosepath and Georg Lohman (Hrsg. von), *Philosophie der Menschenrechte*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 244–264.
- Anckar, Dag (2000), 'Jäähvyäiset semipresidentialismille', *Politiikka*, Vol. 42 (1), 9–14.
- Beck, Ulrich (1999): *Mitä globalisaatio on?* Tampere: Vastapaino.
- von Beyme, Klaus (1999): *Die parlamentarische Demokratie. Entstehung und Funktionsweise 1789–1999*, Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Breitmeier, Helmut (1997): 'International Organizations and the Creation of Environmental Regimes', in Oran R. Young (ed. by), *Global Governance. Drawing Insights from the Environmental Experience*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 87–114.
- Böckenförde, Ernst-Wolfgang (1991): 'Geschichtliche Entwicklung und Bedeutungswandel der Verfassung', in Ernst-Wolfgang Böckenförde, *Staat, Verfassung, Demokratie. Studien zur Verfassungstheorie und zum Verfassungsrecht*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 29–52. (1991 A)
- Böckenförde, Ernst-Wolfgang (1991): 'Grundrechte als Grundsatznormen', in Ernst-Wolfgang Böckenförde, *Staat, Verfassung, Demokratie. Studien zur Verfassungstheorie und zum Verfassungsrecht*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 159–199.
- Donnelly, Jack (1999): 'The Social Construction of International Human Rights', in Tim Dunne and Nicholas J. Wheeler (ed. by), *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 71–102.
- Dunne, Tim and Nicholas J. Wheeler (1999): 'Introduction: human rights and the fifty year's crisis', in Tim Dunne and Nicholas J. Wheeler (ed. by), *Human Rights in Global Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–28.
- Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintö 16/1994 vp* (HE 285/1994 vp Ylimpien valtioiden valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi). Vuoden 1994 Valtioapäivät, Asiakirjat, C 1. Helsinki: Edita.
- Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintö 10/1998 vp* (HE 1/1998 vp uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi). Vuoden 1998 Valtioapäivät, Asiakirjat C 1. Helsinki: Edita.
- Forsythe, David P. (2002): *Human Rights in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grimm, Dieter (1991): 'Rückkehr zum liberalen Grundrechtsverständnis?', in Dieter Grimm: *Die Zukunft der Verfassung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 221–240.
- Hallberg, Pekka (2004): *The Rule of Law*. Helsinki: Edita.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi 309/1993 vp* (HE 309/ 1993 vp Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Vuoden 1993 Valtioapäivät, Asiakirjat, A 6. Helsinki: Edita.
- Hasenclever, Andreas, Peter Mayer and Volker Rittberger (2002): *Theories of International Regimes*. Cambridge: Cambridge University.
- Held, David & Anthony McCrew, David Goldblatt & Jonathan Perraton (2000): *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Padstow: Polity Press.
- Holton, Robert J. (1998): *Globalisation and the Nation-State*. Houndmills: Macmillan Press.
- Husa, Jaakko (2003): 'Perusoikeudet ja vallanjako', *Oikeus* (32), 1, 4–25.
- Jansson, Jan-Magnus (1992), *Från splittring till samverkan. Parlamentarismen i Finland*. Borgå: Söderströms.
- Jussila, Osmo (1987): *Maakunnasta valtioksi*. Juva: WSOY.
- Jyränki, Antero (1989) *Lakien laki*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Jyränki, Antero (2000): *Uusi perustuslakimme*. Jyväskylä: Jura Nova.
- Kahl, Wolfgang (2004): 'Vom weiten Schutzbereich zum engen Gewährleistungsgehalt', *Der Staat*, 43 Bd. No. 2, 167–202.
- Karapuu, Heikki (1999): 'Perusoikeudet kansallisten normien hierarkiassa', *Lakimies* 6–7/1999, 867–877.
- Krasner, Stephen D. (1982): 'Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables', *International Organisation* Vol. 36, 2, 185–205.
- Locke, John (1988): *Two Treatises of Government* (ed. by Peter Laslett), Cambridge: Cambridge University Press.
- Lämsineva, Pekka (2002): Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Lämsineva, Pekka (2004): 'Perusoikeuskeskustelun kriittiset pisteet', *Lakimies*, No. 2, 274–285.
- Nousiainen, Jaakko (2000): 'Suomalaisen parlamentarismien kolmas kehitysvaihe: m konsensuaalinen enemmistöhallinta, vireytyvä eduskunta', *Politiikka*, No. 2, 83–96.
- Nousiainen, Jaakko (2001), 'From Semi-presidentialism to Parliamentary Government: Political and Constitutional Development in Finland'. *Scandinavian Political Studies* 24 (2), 95–109.
- Ojanen, Tuomas (2004): 'The Impact of EU Membership on Finnish Constitutional Law'. *European Public Law*, Vol. 10, No. 3, 531–564.
- Paloheimo, Heikki (2001): Divided Government in Finland: From a Semi-presidential to a Parliamentary Democracy', in Elgie, R. (ed. by), *Divided Government in Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 86–237.
- Paloheimo, Heikki (2003): 'The Rising Power of the Prime Minister in Finland', *Scandinavian Political Studies*, Vol. 26, No. 3, 219–243.
- Peterson, M. J. (1997): 'International Organizations and the Implementation of Environmental Regimes', in Oran R. Young (ed. by), *Global Governance. Drawing Insights from the Environmental Experience*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 115–151.
- Risse-Kappen, Thomas (1995), 'Bringing Transnational Relations back in: introduction' in Thomas Risse-Kappen (ed. by), *Bringing Transnational Relations back in. Non-state actors, domestic structures and international*

- institutions*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–33.
- Robertson, A. H. and J. G. Merrills (1996): *Human Rights in the World. An Introduction to the study of the international protection of human rights*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Rosas, Allan (1995): 'State Sovereignty and Human Rights: towards a Global Constitutional Project', *Political Studies*, Vol. XLIII, 61–78.
- Sandholtz, Wayne and Alec Stone Sweet (2004): 'Law, Politics, and International Governance', in Christian Reus-Smit (ed. by), *The Politics of International Law*. Cambridge, Cambridge University Press, 238–271.
- Saraviita, Ilkka (1998): *Suomen perusoikeusjärjestelmä*. Rovaniemi: Pandecta Oy.
- Saraviita, Ilkka (2001): *Valtiosääntöoikeuden perusteet*. Helsinki: Kauppakaari.
- Stone, Alec (1994): 'What is a Supranational Constitution? An Essay in International Relations Theory', *Review of Politics*, Vol. 56, 441–474.
- Tierney, Brian (1997): *The Idea of Natural Rights. Studies on Natural Rights, Natural Law and Church Law 1150–1625*. Atlanta: Scholars Press.
- Tierney, Brian (2002): 'Natural law and Natural rights. Old Problems and Recent Approaches', *Review of Politics* 2002, 389–406.
- Tiilikainen, Teija (2003): 'Suomen ulkopoliittinen johtamisjärjestelmä uuden perustuslain mukaan', *Politiikka*, Vol. 43, No. 3, 212–222.
- Tully, James (1982): *A Discourse on Property. John Locke and His Adversaries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tully, James (1993): *An Approach to Political Philosophy: Locke in Contexts*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tully, James (1999): *Strange Multiplicity. Constitutionalism in an age of diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tully, James (2002): 'The Unfreedom of the Moderns in Comparison to their Ideals of Constitutional Democracy', *65 Modern Law Review*, 204–228.
- Tuori, Kaarlo (2003): 'Tuomarivaltio – uhka vai myytti?', *Lakimies* 6/2003, 915–943.
- Turkka, Tapani (2000): *Sandysin esitys. Tutkimus parlamentarismin lähtökohdasta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Turkka Tapani (2004): 'A Thirty-Years' War – One Point of View', in Tapani Turkka, *Laslett and Beyond. John Locke's Two Treatises of Government Revisited*. Tampere: Studia Politica Tamperensis No. 13. University of Tampere, Department of Political Science and International Science, 15–45.
- Viljanen, Jukka (2003): *The European Court of Human Rights as a Developer of the General Doctrines of Human Rights Law*. Tampere: Tampere University Press.
- Viljanen, Veli-Pekka (1996): 'Perusoikeusuudistus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset', *Lakimies*, 5–6/1996, 788–815.
- Viljanen, Veli-Pekka (2003): 'Eurooppalaistuminen valtiolintn välisissä suhteissa', *Lakimies*, 7–8/2003, 1169–1183.
- Väyrynen, Raimo (1998), *Globalisaatio. Uhka vai mahdollisuus?* Juva: Atena.
- Väyrynen, Raimo (1999): 'Norms, Compliance, and Enforcement in Global Governance', in Raimo Väyrynen (ed. by), *Globalization and Global Governance*, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 25–46.
- Weiler, J. H. H. (2000): 'The Rule of Law and the Ethos of Diplomats: Reflections on the Internal and External Legitimacy of WTO Dispute Settlement', in *Harvard Jean Monnet Working Paper*, 9/2000, at: <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/00/000901-01.html>
- Weiler, J. H. H. (2001): 'Epilogue: Towards a Common Law of International Trade', in J. H. H. Weiler (ed. by), *The EU, The WTO and the Nafta: Towards a Common Law of International Trade*, Oxford: Oxford University Press, 201–232.
- Weiler, J. H. H. (2001): 'Cain and Abel – Convergence and Divergence in International Trade Law', in J. H. H. Weiler (ed. by), *The EU, The WTO and the Nafta: Towards a Common Law of International Trade*, Oxford: Oxford University Press, 1–4. (Weiler 2001 A)
- Young, Oran R. (1997): 'Global Governance: Towards a Theory of Decentralized World Order', in Oran R. Young (ed. by), *Global Governance. Drawing Insights from the Environmental Experience*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 273–299.